

The Overlap of Defense Diplomacy and inter-regionalism; Its Specific Functions for the Islamic Republic of Iran

Omid Asiyaban ¹ | Mohammad Jolani ²

Abstract

In the current conditions of the international system, the use of synergistic capacities resulting from interregionalism is considered one of the suitable alternatives for the defense diplomacy of governments. The main question of this research is why interregional capacities lead to the strengthening of the defense diplomacy of the Islamic Republic of Iran? The method of this research is based on two steps; In the first step, a theoretical analytical model is presented, and in the second step, the actual and potential capabilities of the Islamic Republic of Iran's defense diplomacy and interregionalism are examined using empirical data. According to the hypothesis of this research, interregionalism has affected the space of strategic and defensive action. The defense diplomacy of governments affected by interregionalism needs to increase synergy in interregional networks. In the international system, the Islamic Republic of Iran has interactive and established interregional networks in geopolitical, geocultural and geoeconomic dimensions. Through network interference, these inter-regional networks can provide many potential capacities for the defense diplomacy of the Islamic Republic of Iran.

Keywords: Interregionalism, Defense Diplomacy, interregional networks, interactive network, constitutive network

DOR: 20.1001.1.25381857.1401.15.55.5.2

DOR: 20.1001.1.25381857.1401.15.55.5.2

همپوشانی دیپلماسی دفاعی و بین منطقه‌گرایی؛ کارویژه‌های آن برای جمهوری اسلامی ایران

امید آسیابان^۱ | محمد جولانی^۲

چکیده

در شرایط کنونی سیستم بین‌الملل استفاده از ظرفیت‌های هم‌افزایی ناشی از بین منطقه‌گرایی یکی از بدیل‌های مناسب برای دیپلماسی دفاعی دولت‌ها محسوب می‌شود. پرسش اصلی این پژوهش این است که چرا ظرفیت‌های بین منطقه‌ای منجر به تقویت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران می‌شود؟ روش این پژوهش مبتنی بر دو گام است؛ در گام اول مدلی تحلیلی- نظری ارائه می‌شود و در گام دوم با استفاده از داده‌های تجربی ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و بین منطقه‌گرایی مورد بررسی قرار می‌گیرد. مطابق فرضیه این پژوهش بین منطقه‌گرایی فضای کنش راهبردی و دفاعی را تحت تأثیر قرار داده است. دیپلماسی دفاعی دولت‌ها تحت تأثیر بین منطقه‌گرایی نیازمند افزایش هم‌افزایی در شبکه‌های بین منطقه‌ای هستند. جمهوری اسلامی ایران در سیستم بین‌الملل دارای شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی و تأسیسی در ابعاد ژئوپولیتیکی، ژئوکالچری و ژئوآکونومیکی است. این شبکه‌های بین منطقه‌ای از طریق تداخل شبکه‌ای می‌تواند ظرفیت‌های بالقوه فراوانی برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران فراهم کند.

کلیدواژه‌ها: بین منطقه‌گرایی؛ دیپلماسی دفاعی؛ شبکه‌های بین منطقه‌ای؛ شبکه تعاملی شبکه تأسیسی.

۱. نویسنده مسئول: دکتری تخصصی، گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

Omid.asiaban4385@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری، گروه روابط بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

مقدمه

پیدایش اصطلاح دیپلماسی دفاعی^۱ ارتباط نزدیکی با تغییرات پس از جنگ سرد در حوزه امنیت بین‌المللی و سیاست‌های مربوط به امنیت ملی دارد. روند غیرنظامی شدن^۲ دیپلماسی دفاعی در روابط بین‌الملل ویژگی این حوزه در دوره جدید محسوب می‌شود و از سوی دیگر درک وسیع‌تری از نقش نیروهای مسلح (فراتر از نقش‌های صرفاً نظامی) به وجود آمده است. پس از پایان جنگ سرد نیاز شد که با استفاده از ابزارهای دیپلماتیک ابعاد و حوزه‌های دیپلماسی دفاعی گسترش یابد. این امر همچنین با چشم‌انداز تقویت نقش دیپلماسی و تخصصی شدن آن به‌عنوان مکانیزم پیشگیری بین‌المللی و شکل‌گیری امنیت بین‌المللی مرتبط بود. در این چارچوب دیپلماسی دفاعی به‌عنوان یک ابزار مؤثر پیشگیری از بحران شناخته شد (دراب^۳، ۲۰۱۸: ۵۸). در این پژوهش با توجه به وضعیت بین منطقه‌گرایی تلاش می‌شود تعریفی نوین از دیپلماسی دفاعی ارائه شود. دیپلماسی دفاعی در وضعیت بین منطقه‌گرایی شامل مجموعه‌ای از فعالیت‌های شبکه‌سازی در گستره بین منطقه‌ای با سازمان‌های بین‌المللی، سازمان‌های زیرمجموعه، گروهی از دولت‌ها و دولت‌ها می‌شود که در این تعاملات اندک، اولیه و نهادینه تلاش می‌شود امنیت و پارامترهای دفاعی در ابعاد متنوع نظامی - تسلیحاتی، سایبری، سیاسی، هویتی، اقتصادی و تکنولوژیکی با ایجاد شبکه‌های (ژئوپولیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری) تعاملی و تأسیسی تحت پوشش قرار بگیرند (آریس و همکاران^۴، ۲۰۱۸: ۱۲۶). بنابراین با توجه به این تعریف می‌توان گفت در واقع از بین منطقه‌گرایی به‌عنوان یک سنتز برای منطقه‌گرایی و بین‌الملل‌گرایی استفاده می‌شود. بهره‌گیری دیپلماسی دفاعی از فضای بین منطقه‌گرایی می‌تواند بسیاری از اهداف و تکالیف دیپلماسی دفاعی را به صورت کامل پوشش دهد. پرسش اصلی این پژوهش این است که چرا ظرفیت‌های بین منطقه‌ای می‌تواند منجر به تقویت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران می‌شود؟ مطابق فرضیه این پژوهش بین منطقه‌گرایی در سیستم بین‌الملل بر بسیاری از دینامیک‌ها مانند پارامترهای امنیتی و دفاعی تأثیر قابل توجهی گذاشته است. بنابراین مقوله‌های امنیت دفاع تحت تأثیر هم‌افزایی ناشی از بین منطقه‌گرایی قرار گرفته است. دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران نیز با استفاده از پتانسیل‌های بالفعل و بالقوه شبکه‌های بین منطقه‌ای می‌تواند دیپلماسی دفاعی خود را در سیستم

1. Defence diplomacy
2. Demilitarisation
3. Drab
4. Aris & et al.

بین الملل تقویت کند. هدف اصلی این پژوهش دستیابی به مدلی کاربردی از فضای راهبردی بین منطقه گرایی به منظور تقویت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران است. دیپلماسی دفاعی به عنوان یک حوزه مهم در امر دفاع و امنیت نیازمند چارچوب فضایی گسترده به منظور بهره گیری از پتانسیل های دفاعی و امنیتی یک دولت است. منظور از چارچوب فضایی استفاده از یک بستر عملیاتی برای این حوزه مهم است. در این پژوهش تلاش می شود از بین منطقه گرایی به عنوان چارچوب فضایی و بستر دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران بهره گرفته شود. اهمیت و ضرورت این پژوهش ناشی از تغییرات ژرف به وجود آمده در عرصه دیپلماسی دفاعی و امنیتی در سیستم بین الملل است. از این رو ارائه یک مدل کاربردی در چارچوب بین منطقه گرایی و دیپلماسی دفاعی می تواند کنش گری دفاعی جمهوری اسلامی ایران را در سیستم بین الملل تقویت کند.

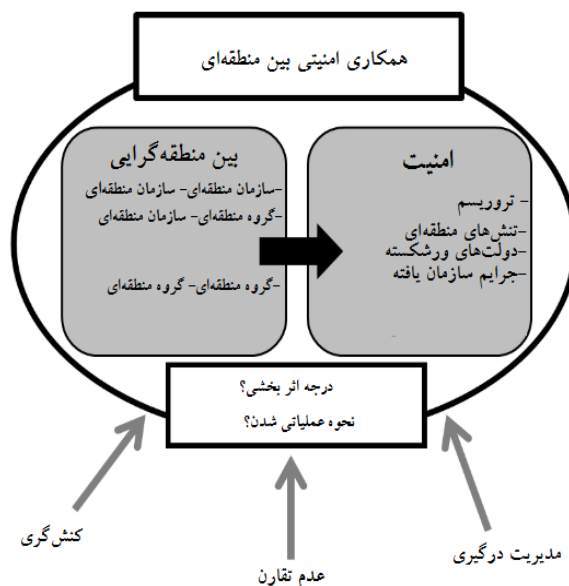
روش شناسی پژوهش

روش این پژوهش به صورت تبیینی- تحلیلی است و مبتنی بر دو گام است؛ در گام اول مدلی تحلیلی- نظری از ارتباط میان بین منطقه گرایی و دیپلماسی دفاعی ارائه می شود و در گام دوم با استفاده از داده های تجربی تلاش می شود تأثیر گذاری بین منطقه گرایی بر دیپلماسی دفاعی مورد بررسی قرار بگیرد و در نهایت به زمینه های تقویت و ظرفیت های بالقوه و بالفعل شبکه های بین منطقه ای ژئوپولیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران پرداخته شود. روش جمع آوری داده های پژوهش مبتنی بر روش کتابخانه ای و منابع اینترنتی است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در این پژوهش همکاری امنیتی بین منطقه ای به عنوان فرایندی قابل توصیف است که با گسترش و تعمیق تعاملات بین منطقه ای مشخص می شود و از نظر سیاسی انجام می شود و به طور فعال اجرا می شود. به عبارت دقیق تر در همکاری امنیتی بین منطقه ای تعامل بر روی موضوعات امنیتی با هدف کاهش تهدیدات امنیتی هر دو شریک متمرکز است. علاوه بر این شرکا باید دارای کنش گری امنیتی کافی باشند. با توجه به توانایی کنش گر این نکته قابل ذکر است که کنش گری با تأثیر گذاری صرف مترادف نیست. در واقع مفهوم کنش گری به بهترین وجه توسط چهار عامل شناخت، اقتدار، خودمختاری و انسجام قابل توصیف است. از نظر روابط امنیتی و تأثیر آن ها در

مواجه شدن با چالش‌های امنیتی مفهوم کنش‌گری اهمیت بیشتری دارد. توانایی یک نهاد منطقه‌ای برای اقدام، به شدت تحت تأثیر انتظاراتی است که با آن روبه‌رو می‌شود. با توجه به موضوعات سیاسی سطح بالا (امنیتی) این امر اساساً شامل سازوکارهایی برای حل و فصل اختلافات است. به طور خلاصه این چارچوب برای مطالعه تمامی ابعاد تجربی و تعاملات نهادینه همکاری‌های امنیتی بین منطقه‌ای میان شبکه‌های بین منطقه‌ای را پوشش می‌دهد. علاوه بر این مهم است که شرکای بین منطقه‌ای در مورد اجرای اقدامات مشترک در زمینه امنیت تا چه حد نهادینه شده‌اند. حل مؤثر درگیری‌ها و همچنین کاهش تهدیدات با همکاری امنیتی بین منطقه‌ای میان شبکه‌های منطقه‌ای، به شدت از توانایی کنش‌گری بالا و روابط نهادینه شده عمیق و همچنین از ترکیبی از اقدامات مداخله‌ای سود می‌برند. همچنین همکاری امنیتی بین منطقه‌ای به طور قابل توجهی تحت تأثیر درگیری‌های یک تهدید امنیتی با روابط نامتقارن بین مناطق قرار می‌گیرند. نوع کنش‌گران درگیر، شدت درگیری، توانایی منطقه یا دولت برای اعمال قدرت و همچنین سایر عوامل مرتبط با درگیری برای همکاری امنیتی بین منطقه‌ای بسیار مهم است. با توجه به اینکه عدم تقارن در روابط بین منطقه‌ای از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است این پرسش مطرح می‌شود که چگونه روابط نامتقارن بر همکاری در مسائل امنیتی تأثیر می‌گذارد. عدم تقارن بین منطقه‌ای به شدت با توانایی کنش‌گران مرتبط است، اما شامل قابلیت‌های بین منطقه‌ای مانند ظرفیت‌های پیشگیری و حل اختلافات و همچنین ظرفیت‌های عملیاتی نظامی می‌شود (پلانک، ۲۰۱۵: ۱۵). بنابراین می‌توان گفت که روابط بین منطقه‌ای در سیستم بین‌الملل بر پارامتر امنیتی تأثیرگذار بوده است. صرف نظر از تقارن و یا عدم تقارن در روابط امنیتی بین منطقه‌ای، توجه به متغیر تأثیرگذار بین منطقه‌ای بر پارامترهای امنیتی بسیار قابل توجه است.

شکل ۱. بین منطقه‌گرایی و پارامتر امنیت (پلانک، ۲۰۱۵: ۱۵).

دیپلماسی دفاعی به‌عنوان یکی از فعالیت‌های بین‌المللی متنوع دولتی است که عمدتاً مبتنی بر گفت‌وگو و همکاری‌های امنیتی و دفاعی است و به صورت دوجانبه و چندجانبه توسط تهاد دفاعی با متحدان، شرکا و سایر کشورهای دوست برای ارتقای دستیابی به اهداف سیاست دفاعی در حمایت از سیاست خارجی دولت انجام می‌شود (کاتز^۱، ۲۰۲۰: ۱۸). بر اساس این تعریف از دیپلماسی دفاعی می‌توان گفت که بین منطقه‌گرایی با تأثیرگذاری بر پارامتر امنیت در سیستم بین‌الملل، بسیاری از دولت‌ها و کنش‌گران امنیتی را مجاب می‌کند که در اتخاذ دیپلماسی دفاعی خودشان به شبکه‌های بین منطقه‌ای ژئوپولیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری توجه کنند. دیپلماسی دفاعی تحت تأثیر بین منطقه‌گرایی رویکردی جدید برای تعاملات امنیتی و دفاعی دولت‌ها در سیستم بین‌الملل فراهم کند.

1. Katz

شکل ۲. بین منطقه گرایی و دیپلماسی دفاعی

پیشینه پژوهش بر دو بخش تقسیم می‌شود؛ در بخش اول آثار علمی مربوط به دیپلماسی دفاعی مورد بررسی قرار می‌گیرد و در بخش دوم آثار علمی مربوط به بین منطقه گرایی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پیشینه پژوهش دیپلماسی دفاعی

پیرمحمدی در مقاله‌ای با عنوان «شاخص‌های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران» با تأکید بر مؤلفه‌های قدرت سخت و نرم در دیپلماسی دفاعی، بر ضرورت بهره‌گیری از قدرت نرم به منظور ایجاد چارچوب منسجم در دیپلماسی دفاعی تمرکز شده است (پیرمحمدی، ۱۳۹۵).

دراب در مقاله‌ای با عنوان «دیپلماسی دفاعی؛ ابزاری مهم برای اجراسازی سیاست خارجی و امنیت دولت» معتقد است که دیپلماسی دفاعی "اصطلاحی نسبتاً جدید است که در پاسخ به نیازهای پس از جنگ سرد برای نامگذاری وظایف جدید و وظایف بین المللی انجام شده توسط نیروهای مسلح و رهبری وزارتخانه‌های دفاع ملی ایجاد شده است (دراب، ۲۰۱۸).

کاپی و تیلور^۱ در مقاله‌ای با عنوان «مذاکرات شانگری- لا و نهادهای سازی دیپلماسی دفاعی در آسیا» بر این اعتقاد هستند که نهادهای شدن تدریجی دیپلماسی دفاعی در حال تبدیل شدن به یکی از ویژگی‌های برجسته و بالقوه مهم گفتگوی امنیتی در منطقه آسیا است (کاپی و تیلور، ۲۰۱۰). بالدینو و کار^۲ در مقاله‌ای با عنوان «دیپلماسی دفاعی و نیروی دفاعی استرالیا» معتقد هستند که گفتگوهای مستقیم میان نیروهای نظامی در چند دهه گذشته به عنوان ابزاری محوری برای مدیریت استراتژیک مورد استقبال قرار گرفته است (بالدینو و کار، ۲۰۱۶).

پیشینه پژوهش مبانی بین منطقه گرایی

هانگی^۳ در مقاله‌ای با عنوان «بین منطقه گرایی: چشم اندازهای تجربی و نظری» در این مقاله به بررسی پدیده بین‌المللی بین منطقه گرایی از دیدگاه‌های تجربی و همچنین نظری پرداخته است (هانگی، ۲۰۰۰).

رولاند^۴ و دیگران در کتابی با عنوان «بین منطقه گرایی و روابط بین‌الملل» معتقدند که بین منطقه گرایی، روابط نهادهای شده بین مناطق جهان، پدیده‌ای جدید در روابط بین‌الملل است. همچنین این یک لایه جدید از توسعه در نظم جهانی است که به طور فزاینده‌ای متفاوت می‌شود (رولاند و دیگران، ۲۰۰۶).

آریس^۵ و دیگران در کتابی با عنوان «روابط بین سازمانی در امنیت بین‌الملل» به بررسی روابط بین سازمان‌های چندجانبه می‌پردازد که نقش مهمی در تلاش‌های معاصر برای مدیریت امنیت بین‌المللی ایفا کرده‌اند. این کتاب با تکیه بر مفاهیم توسعه یافته در مطالعات سازمانی، از این فرض شروع می‌کند که روابط بین سازمانی محصول سیاست‌های متضاد است. سیاستی که ممکن است همکاری بیشتری داشته باشد یا رقابتی باشد، اما همیشه عناصری از هر دو را در خود دارد (آریس و دیگران، ۲۰۱۸).

1. Capie and Taylor
2. Baldino & Carr
3. Hänggi
4. Riland
5. Aris

یافته‌های پژوهش

انواع شبکه‌های بین منطقه‌ای و دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران

برای درکی جامع و کامل از دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران می‌بایست مناطق را طبقه‌بندی کرد. این طبقه‌بندی بر اساس دو شاخص ماهیت منطقه و میزان نهادینگی (از سطح اندک تا پیشرفته) صورت می‌گیرد (آریس و دیگران، ۲۰۱۸: ۱۲۶). بر اساس شاخص ماهیت مناطق می‌توان گفت با توجه به ساخت‌های ژئوکالچری، ژئوپولیتیکی و ژئواکونومیکی سه نوع منطقه در عرصه دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران قابل شناسایی است. اتصال میان این مناطق متفاوت منجر به ایجاد وضعیت بین منطقه‌گرایی می‌شود. حال با توجه به شاخص میزان نهادینگی و با توجه به ابعاد چهارگانه قدرت می‌توان به دو نوع شبکه بین منطقه‌ای تعاملی و تأسیسی اشاره کرد. نهادینگی و میزان چگالی این شاخص میان مناطق متعدد می‌تواند بسیار متفاوت باشد. این امر به این معناست که شبکه‌های منطقه‌ای شرق آسیا، غرب آسیا، اروپا، اوراسیا و آسیای مرکزی، شاخ آفریقا و شبه قاره هند در دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران از پتانسیل‌های ویژه‌ای برخوردار هستند. در این پژوهش به ماهیت این مناطق پرداخته می‌شود و علاوه بر این راهکارها و الزاماتی به منظور رسیدن دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران به سطح نهادینگی پیشرفته ارائه خواهد شد.

شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی - ژئوپولیتیکی

شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی ژئوپولیتیک در شرایطی در گستره سیستم بین‌الملل شکل می‌گیرند که میان کنش‌گران منطقه‌ای در نقاط هدف ژئوپولیتیکی تعاملاتی شکل بگیرد. در واقع کنش‌گران در مناطق متفاوت می‌توانند در نقاط ژئوپولیتیکی از کنش‌های تاکتیکی برخوردار شوند. عامل اصلی پیوند میان کنش‌گران عناصر ژئوپولیتیکی است که در کنش‌های راهبردی آینده آن‌ها تأثیرگذار است؛ اما روابط میان کنش‌گران بین منطقه‌ای راهبردی و نهادینه نیست و صرفاً هر یک تحت تأثیر عناصر ژئوپولیتیک بر یکدیگر تأثیرگذارند. در رابطه با دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی ژئوپولیتیکی می‌توان به روابط روسیه و جمهوری اسلامی ایران در شبکه منطقه‌ای غرب آسیا اشاره کرد. این روابط در سطح جزئی و اولیه قرار دارند.

در واقع برای درک همکاری‌های جمهوری اسلامی ایران و روسیه باید به مطالعه موردی سوریه توجه کرد. حفظ دولت بشار اسد و حمایت‌های نظامی و لجستیک از سوی جمهوری اسلامی ایران و روسیه به‌عنوان یکی از نقاط عطف در حوزه دیپلماسی دفاعی میان روسیه و جمهوری اسلامی ایران در شکل‌دهی به نوعی شبکه بین‌منطقه‌ای تعاملی ژئوپولیتیکی در غرب آسیا محسوب می‌شود. هماهنگی دیپلماسی دفاعی روسیه و ایران در جهت حمایت از سوریه توسط بسیاری به‌عنوان بخشی از ائتلافی خوانده می‌شود که نه تنها در اهداف تاکتیکی بلکه در اهداف راهبردی نیز به‌طور کامل سهیم شوند (مزران و وارولی^۱، ۲۰۱۹: ۱۳۱). علاوه بر همکاری‌ها در سوریه باید گفت که روسیه و ایران همچنین دیدگاه‌های متفاوتی درباره حکومت‌داری و دولت‌سازی سوریه پس از جنگ دارند (کولائی^۲، ۲۰۲۱: ۳۰۴). هدف ایران این است که متحدان محلی سوری خود را در وظایف دولتی شامل شود. کسانی که امنیت، حکومت و اقتصاد را مدیریت می‌کنند (تضمینی^۳، ۲۰۲۱: ۱۸۸).

سطح همکاری‌های دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و روسیه در سطح اقتصادی از نظر سرمایه‌گذاری و سرمایه‌گذاری مشترک دارای ارزش‌های حاشیه‌ای و اندک است (مزران و وارولی، ۲۰۱۹: ۱۳۲). در رابطه با همکاری‌های مربوط به انرژی نیز سطح همکاری‌ها بسیار جزئی و نامنظم است. در ۲۷ ژوئن ۲۰۱۹، روسیه و عربستان سعودی رهبران عرب در حاشیه نشست گروه ۲۰ در ژاپن با تمدید کاهش تولید به مدت ۹ ماه موافقت کردند (تضمینی، ۲۰۲۱: ۱۸۸).

اگر بخواهیم سطح همکاری‌های جمهوری اسلامی ایران و روسیه را در یک روند کلی مورد سنجش قرار دهیم، باید گفت که ماهیت روابط مسکو و تهران به‌عنوان همه‌چیز از «مشارکت تصادفی» تا «اتحاد شرایطی» و «اتحاد منسجم» (شبکه‌های بین‌منطقه‌ای تعاملی ژئوپولیتیکی) توصیف شده است. اما نکته قابل توجه این است که چه عاملی باعث شده است که روند روابط دفاعی و امنیتی روسیه و جمهوری اسلامی ایران در مسیر شکل‌گیری شبکه‌های بین‌منطقه‌ای تعاملی ژئوپولیتیکی قرار بگیرد. به نظر می‌رسد که نظم جهانی پس از جنگ سرد که شاهد یک‌جانبه‌گرایی هژمونیک آمریکا بود، همسویی راهبردی میان مسکو و تهران را تا حدود زیادی در شکل‌دهی به شبکه‌های بین‌منطقه‌ای تعاملی - ژئوپولیتیکی اجتناب‌ناپذیر بوده است. در کل می‌توان گفت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و روسیه در حوزه‌های مختلف تجاری،

1. Mezran & Varvelli

2. Koolae

3. Tazmini

اقتصادی، نظامی، تکنولوژیکی و امنیتی در سطح جزئی و اولیه قرار دارد. یکی از مواردی که می‌تواند چشم‌انداز دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با روسیه را به سطح نهادینه برساند، توافق بیست ساله میان روسیه و جمهوری اسلامی ایران است. در این توافق همکاری‌های اقتصادی، سیاسی، دفاعی و امنیتی مورد بررسی دو دولت قرار گرفته است.

شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی - ژئواکونومیکی

در شکل‌گیری شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی ژئواکونومیکی عناصر ژئواکونومیکی و اقتصادی می‌توانند در شکل‌دهی به این نوع از شبکه‌ها مؤثر باشند. با توجه به ساخت ژئواکونومیکی سیستم بین‌الملل کنش‌گران در مناطق مختلف اقدام به تعاملات اقتصادی، تجاری و صنعتی در شبکه‌های بین منطقه‌ای می‌کنند. ارتباطات در میان مناطق در سطح تعاملات در حوزه‌های اقتصادی، تکنولوژیکی و صنعتی است. اگرچه این ارتباطات وجود دارد، اما باید به این نکته توجه کرد که روابط بین منطقه‌ای در میان شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی ژئواکونومیکی صرفاً در سطح تعامل شکل می‌گیرند و به لحاظ عمق راهبردی روابط فاقد روابط راهبردی است. جمهوری اسلامی ایران با بسیاری از مناطق سیستم بین‌الملل مانند غرب آسیا، شرق آسیا، اوراسیا، آسیای مرکزی و شبه قاره هند دارای تعاملات اقتصادی است. اگرچه بسیاری از تحریم‌های آمریکا مانعی در شکل‌گیری و ایجاد شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی - ژئواکونومیکی جمهوری اسلامی ایران با سایر مناطق بوده است، اما ایران توانسته است برای مثال شبکه منطقه‌ای اوراسیا را به منطقه غرب آسیا در سطح تعاملی متصل کند. این مهم از طریق همکاری‌های جمهوری اسلامی ایران با اتحادیه اقتصادی اوراسیا صورت گرفته است. انعقاد توافق تجارت آزاد میان ایران و اعضای اتحادیه اقتصادی اوراسیا به‌عنوان یکی از تلاش‌های دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در جهت شکل‌دهی به شبکه بین منطقه‌ای تعاملی ژئواکونومیکی محسوب می‌شود.

مطابق این توافق آزادسازی و تسهیل تجاری کالاها میان جمهوری اسلامی ایران و کشورهای عضو اتحادیه اوراسیایی به وسیله کاهش یا حذف موانع و تعرفه‌های گمرکی برای کالاها، بستری برای تشکیل منطقه آزاد تجاری را برای طرف‌های به وجود می‌آورد (ویسی، ۱۴۰۰: ۳۹۰).

یکی دیگر از شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی ژئواکونومیکی جمهوری اسلامی ایران عضویت ناظر جمهوری اسلامی ایران در اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای جنوب آسیا است. این شبکه بین منطقه‌ای نیز می‌تواند مانند موافقت تجارت آزاد با اتحادیه اقتصادی اوراسیا ظرفیت‌های ژئواکونومیکی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران را بالا ببرد. در واقع سازمان سارک از نظر

جمعیت و گستره جغرافیایی به عنوان یکی از سازمان‌های منطقه‌ای مهم محسوب می‌شود. از منظر دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران می‌توان مبادلات اقتصادی با این شبکه بین منطقه‌ای را بسیار پر فایده دانست (گلکاران مقدم ۱۳۹۴: ۴۸). جنوب آسیا از سال ۲۰۰۰ یک دوره رشد اقتصادی قوی در حدود ۶ درصد سالانه را تجربه کرده است و این واقعیت که اقتصاد هند با نرخ ثابت ۶ تا ۸ درصد در حال رشد است، فرصت بزرگی را در منطقه ارائه می‌دهد (کومار و شارما، ۲۰۱۵: ۷).

در چارچوب سیاست نگاه به شرق، ایران تلاش کرد در میان کشورهای آسیای جنوب شرقی (آسه‌آن) که دلایلی برای علاقه‌مندی به شبکه منطقه‌ای غرب آسیا داشتند، شبکه بین منطقه‌ای ژئواکونومیکی تعاملی ایجاد کند، نخست برای تأمین نیازهای انرژی و دوم برای یافتن بازاری برای محصولات تولیدی خود در این کشورها (سلطانی نژاد، ۲۰۱۷: ۳۸).

تلاش‌های ایران برای تقویت روابط اقتصادی و تجاری با شرق در زمان افزایش تنش‌ها با غرب بر سر موضوع هسته‌ای در ابتدا نتایج مثبت سیاسی داشت. اولین نشانه موفقیت در گسترش روابط با آسیای جنوب شرقی، سرپیچی اندونزی از حمایت از طرح‌های آمریکا برای ارسال پرونده هسته‌ای ایران به شورای امنیت سازمان ملل در سال ۲۰۰۶ بود (سلطانی نژاد، ۲۰۱۷: ۴۰). علاوه بر این همکاری‌ها، در مورد جمهوری اسلامی ایران و آسه‌آن می‌توان به همکاری‌های جدیدتری نیز اشاره کرد. در فوریه سال ۲۰۱۶ معاهده سرمایه‌گذاری دوجانبه میان جمهوری اسلامی ایران و آسه‌آن امضا شد و این معاهده سال ۲۰۱۸ لازم‌الاجرا شد (آسه‌آن، ۲۰۲۱).

شبکه بین منطقه‌ای تعاملی - ژئوکالچری

منظور از شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی ژئوکالچری شبکه‌هایی است که میان مناطق هویتی مشابهی شکل می‌گیرند. در شکل‌گیری این نوع از شبکه‌ها دینامیک‌های هویتی و فرهنگی در میان شبکه‌های منطقه‌ای نقش بسیار مؤثری در پیوند میان شبکه‌های منطقه‌ای دارند. اما نکته قابل توجه در این نوع از شبکه‌های بین منطقه‌ای این است که دینامیک‌های فرهنگی و هویتی صرفاً در سطح تعاملات ایفای نقش می‌کنند. سازمان کنفرانس اسلامی به عنوان یکی از شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در حوزه ژئوکالچری محسوب می‌شود. جمهوری اسلامی ایران پس از انقلاب اسلامی به دنبال بهره‌گیری از شبکه‌های بین منطقه‌ای ژئوکالچری بوده است. با توجه به فلسفه تشکیل این سازمان و عضویت دولت‌های اسلامی در این سازوکار

1. ASEAN

نشریات علمی دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

■ همپوشانی دیپلماسی دفاعی و بین منطقه‌گرایی؛ کارویژه‌های آن برای جمهوری اسلامی ایران

بین منطقه‌ای ژئوکالچری می‌توان گفت ظرفیت‌های بسیار مهمی برای ایران به منظور تقویت بعد ژئوکالچری دیپلماسی دفاعی فراهم می‌کند. بسیاری از تعاملات ژئوکالچری و هویتی در روابط بین‌الملل به منظور تقویت حوزه دفاعی بسیار مهم ارزیابی می‌شوند. برای درک این موضوع می‌بایست به دستور کارهای پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو^۱) اشاره کرد. این پیمان پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی حوزه‌های موضوعی هویتی و ژئوکالچری مانند گسترش هنجارها و ارزش‌های لیبرال دموکراسی غربی را در امر دفاع و امنیت وارد کرده است.

جمهوری اسلامی ایران پس از فراز و نشیب‌های انقلاب اسلامی به منظور حفظ و تقویت انسجام و وحدت اسلامی در کنفرانس‌های این سازمان مشارکت فعالانه داشته است. در این چارچوب، جمهوری اسلامی ایران پیش‌نویس دو قطعنامه را در زمینه همکاری ایران و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و ارتقای زنان به اجلاس این سازمان ارائه داد. یکی از دستاوردهای مهم در جهت تقویت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران شناسایی و حمایت از حق جمهوری اسلامی ایران در رابطه با استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای بود و توسط اعضای این سازمان مورد تأیید قرار گرفت. یکی از جنبه‌های مهم در رابطه با تقویت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران رد هرگونه فشار و تحریم توسط آمریکا و دولت‌های غربی توسط دولت‌های عضو بود. علاوه بر این در یازدهمین اجلاس سازمان کنفرانس اسلامی در سطح سران رئیس‌جمهور وقت ایران بسیاری از مسائل و مشکلات جهان اسلام و محور مقاومت اسلامی را مطرح کرد و به ژئوپولیتیک محور مقاومت در فلسطین، عراق، افغانستان، لبنان و سایر نقاط پرداخت (قادری، ۱۳۸۶: ۲۵۰-۲۴۹). بر این اساس می‌توان گفت سازمان کنفرانس اسلامی به‌عنوان یکی از شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی در حوزه ژئوکالچری از ظرفیت‌های بالایی برای تقویت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران برخوردار است.

تأسیس سازمان جنبش عدم تعهد توسط بسیاری از کشورهای در حال توسعه یکی از فرصت‌های مهم به منظور ایجاد شبکه بین منطقه‌ای تعاملی ژئوکالچری برای جمهوری اسلامی ایران در سیستم بین‌الملل بوده است (سازمان ملل متحد^۲، ۲۰۲۰: ۱-۲). برگزاری شانزدهمین اجلاس جنبش عدم تعهد و میزبانی تهران مزایا و فرصت‌های مهمی برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران فراهم کرد:

۱- اجماع کشورهای عدم تعهد بر ارزش‌های جهانی؛

1. NATO
2. United Nations

- ۲- حمایت از موج بیداری اسلامی؛
- ۳- حمایت و ایجاد محور روسیه و چین علیه غرب؛
- ۴- عقب‌نشینی نظامی آمریکا از استفاده از قدرت سخت و روی آوردن به جنگ نرم؛
- ۵- بحران سوریه و نقش انکارناپذیر جمهوری اسلامی ایران در حل این بحران‌ها؛
- ۶- نمایش عظمت و اقتدار جمهوری اسلامی ایران؛
- ۷- شکست بلوک غربی در منزوی کردن ایران؛
- ۸- الگو شدن ایران برای سایر ملت‌های خواهان مقاومت؛
- ۹- استفاده از ظرفیت کشورهای عضو در شورای حکام و شورای امنیت سازمان ملل متحد برای پرونده هسته ایران؛
- ۱۰- آغاز ریاست ۳ ساله جمهوری اسلامی ایران در جنبش عدم تعهد به‌عنوان بزرگترین سازمان بین‌المللی پس از سازمان ملل متحد (اسلامی و کاوه تلاوکی: ۱۸۷).

در کنفرانس وزاری جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۲۱ به مسائلی متعددی مانند حمایت از منشور ملل متحد و روابط دوستان میان دولت‌ها به منظور حفظ صلح و امنیت بین‌المللی اشاره شده است. تجدید میثاق در مورد اهداف و اصولی مانند ایجاد موازنه در روابط بین‌الملل، خارج از ائتلاف‌های نظامی قطب‌های قدرت، همچنان یکی از سیاست‌های این سازوکار محسوب می‌شود (نام^۱، ۲۰۲۱: ۲-۱). بر این اساس می‌توان گفت که جنبش عدم تعهد به‌عنوان یکی از ظرفیت‌های مهم برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی محسوب می‌شود. ایران تاکنون توانسته است از این ظرفیت‌ها در رابطه با جنگ تحمیلی، برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای، مسئله فلسطین و منطقه غرب آسیا استفاده کرده است و جنبش عدم تعهد نیز از مواضع دفاعی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران در ابعاد منطقه‌ای، بین‌منطقه‌ای و جهانی حمایت کرده است.

شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوپولیتیکی

شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی ژئوپولیتیکی در شرایطی شکل می‌گیرند که میان دو یا چند شبکه منطقه‌ای در نقاط ژئوپولیتیکی دارای روابط سیاسی بین منطقه‌ای راهبردی، نهادینه و ساختاری هستند. در این جا بر خلاف شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی، شاهد عمق و روابط نهادینه‌ای هستیم که کنش‌گران منطقه‌ای حاضر به ایجاد شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی می‌شوند که از این طریق بتوانند روابط راهبردی خود را در سطوح نهادینه دنبال کنند.

1. NAM

سازمان همکاری‌های شانگهای سازمان همکاری شانگهای به‌عنوان یکی از سازوکارهای بین منطقه‌ای در ارتباط با سایر سازوکارهای گروهی دولتی است. این سازمان که برآیند نوعی موازنه قدرت شرقی توسط روسیه و چین در برابر غرب و آمریکا محسوب می‌شود، از نقش مهمی در شکل‌گیری شبکه‌های بین منطقه‌ای در اوراسیا برخوردار است. سازمان پیمان امنیت جمعی، اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان همکاری شانگهای در تلاش هستند که نه تنها از نظر سیاسی به دنبال ایجاد یک ساختار سیاسی و حکمرانی سیاسی - منطقه‌ای باشند، بلکه از این ظرفیت در رابطه با مقیاس حکمرانی جهانی نیز استفاده کنند (کروپاچوا^۱، ۲۰۱۶ و پی‌روز^۲، ۲۰۱۶). به این ترتیب می‌توان گفت که عضویت جمهوری اسلامی ایران یکی از فرصت‌های مهم برای بهره‌گیری از ظرفیت‌های ژئوپولیتیکی دیپلماسی دفاعی محسوب می‌شود. در این پژوهش ظرفیت‌های عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری شانگهای به‌عنوان نوعی شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی ژئوپولیتیکی شناسایی شده است. ایران و این سازمان می‌توانند در ابعاد ژئوپولیتیکی شبکه‌های بین منطقه‌ای مهمی را ایجاد کنند. برای مثال ایران از طریق شانگهای توانایی اتصال به شبکه منطقه‌ای آسیای مرکزی را خواهد داشت. از منظر دفاعی و امنیتی رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و فرماندهی، داشتن مرزهای طولانی آبی و خاکی، تلاش آمریکا و ناتو برای نفوذ در این منطقه و شکل‌گیری سازمان همکاری شانگهای به مرکزیت این منطقه و اهمیت مسائل دریای خزر به‌عنوان اهداف و دغدغه‌های دفاعی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود (حجازی، ۱۴۰۰: ۱۶۲). علاوه بر این در مورد سازمان همکاری شانگهای و عضویت دائم جمهوری اسلامی ایران نیز می‌توان گفت که در آینده امکان شکل‌گیری شبکه بین منطقه‌ای غرب آسیا و خلیج فارس به اوراسیا و شرق آسیا امکان‌پذیر خواهد بود و این امر بر معادلات امنیتی و افزایش هم‌افزایی میان این سازوکارها تأثیر خواهد گذاشت. با وجود عضویت دائم جمهوری اسلامی ایران در شانگهای می‌توان به سطح بالای نهادینگی در امور دفاعی و امنیتی اشاره کرد.

روابط جمهوری اسلامی ایران و یمن در چارچوب روابط ژئوپولیتیک تأسیسی قرار دارد. جمهوری اسلامی ایران با حمایت از انصارالله یمن موفق شد بر ژئوپولیتیک جنوب شبه جزیره عربستان تسلط یابد. بر این اساس می‌توان گفت میان عناصر ژئوپولیتیکی نظامی جمهوری اسلامی ایران و عناصر ژئوپولیتیکی نظامی یمن نوعی پیوند مستحکم از نوع تأسیسی برقرار است (احمدی مقدم و دیگران، ۱۴۰۰: ص ۱۳۸). نقش جمهوری اسلامی ایران در عرصه یمن در محدوده وسیع‌تر

1. Kropatcheva
2. Peyrouse

سیاست کلی منطقه‌ای ایران برای حفظ نفوذ در عراق، سوریه و لبنان، برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای و موشکی جمهوری اسلامی ایران و روابط آن با آمریکا گنجانده شده است. بر اساس این سیاست، ایران معتقد است که با اتخاذ دیپلماسی دفاعی فعال و با گسترش نفوذ خود در شبکه بین‌منطقه‌ای تأسیسی ژئوپولیتیکی به‌ویژه یمن با تقویت موقعیت راهبردی مهم خود، می‌تواند آمریکا را به سمت شناخت منافع حیاتی خود سوق دهد. (القدھی^۱، ۲۰۱۷: ۳۳). جمهوری اسلامی ایران قادر است شبکه منطقه‌ای ژئوپولیتیکی یمن را به سازمان شورای همکاری خلیج فارس متصل کند. پس از خروج نیروهای نظامی آمریکا از عراق در سال ۲۰۱۱، ایران به تأثیرگذارترین قدرت منطقه‌ای در عراق تبدیل شده است. عراق برای جمهوری اسلامی ایران از اهمیت ژئوپولیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری برخوردار است. در اینجا تلاش می‌شود که نسبت به جایگاه ژئوپولیتیکی عراق در دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران تمرکز شود. دلایل اهمیت ژئوپولیتیک عراق برای دیپلماسی دفاعی شامل موارد ذیل می‌شود:

۱- عراق به‌عنوان یکی از دولت‌های همسایه و هم‌مرز با جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود؛

۲- ژئوپولیتیک عراق به‌عنوان نقطه عطف ژئوپولیتیک محور مقاومت محسوب می‌شود؛

۳- عراق می‌تواند به‌عنوان یکی از خریداران امنیت و تسلیحات دفاعی از ایران مطرح باشد.

همه این دلایل باعث می‌شود که ثبات، امنیت و همسویی ژئوپولیتیکی عراق برای تهران بسیار با اهمیت باشد. این عوامل عراق را در اولویت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران قرار می‌دهد و منشأ بزرگترین نگرانی آن است. به این ترتیب عراق باید به‌عنوان یکی از شبکه‌های ژئوپولیتیکی مهم و با اهمیت ایران تلقی شود (پولاک^۲، ۲۰۱۷: ۱). وقتی از منظر دیپلماسی دفاعی به ژئوپولیتیک عراق توجه می‌شود، باید به این نکته توجه کنیم که افزایش نفوذ در عراق فرصت‌های فراوانی برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با دولت‌های عربی فراهم می‌کند.

1. Al Qadhi
2. Pollack

شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئواکونومیکی

کنش گران در شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی ژئواکونومیکی دارای روابط کارکردی و اقتصادی راهبردی هستند. کنش گران در شبکه‌های منطقه‌ای به منظور پیگیری روابط کارکردی (تجاری، صنعتی و تکنولوژیکی) راهبردی اقدام به ایجاد شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی می‌کنند. جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از مؤسسان سازمان همکاری اقتصادی^۱ از ظرفیت‌های مهمی در گسترش همگرایی بین منطقه‌ای از طریق اکو برخوردار است. در واقع با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی اکو گسترش یافت و کشورهای قفقاز و آسیای میانه و افغانستان به عضویت این سازمان بین‌المللی دولتی درآمدند و نوعی همگرایی و همکاری در زمینه‌های اقتصادی، تجاری، گمرکی، انرژی میان دولت‌های عضو به وجود آمد. علاوه بر ظرفیت‌ها و جایگاه جمهوری اسلامی ایران در تأسیس اکو می‌توان به ظرفیت‌های بین منطقه‌ای این سازمان نیز اشاره کرد (عباسی اشلقی و دامن پاک جامی، ۱۳۹۲: ۷۲).

بنابراین با توجه به این ظرفیت‌های بین منطقه‌ای می‌توان گفت که شبکه بین منطقه‌ای ژئواکونومیکی اکو می‌تواند با سایر مناطق متصل شود و فرصت‌های مهمی را برای تقویت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران ایجاد کند (مختاری هاشی^۲، ۲۰۲۱: ۳۳۷). در رابطه با ظرفیت‌های بین منطقه‌ای اکو می‌توان گفت که عملکرد این سازوکار بین منطقه‌ای بسیار قابل توجه بوده است و توانسته است با حدود ۳۰ سازمان منطقه‌ای و بین‌المللی روابط نهادینه‌ای در قالب قراردادهای و تفاهم‌نامه‌ها ایجاد کند (عباسی اشلقی و دامن پاک جامی، ۱۳۹۲: ص ۸۶). بر این اساس می‌توان گفت دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از ظرفیت‌های بین منطقه‌ای اکو استفاده کند و به سازمان منطقه‌ای آسه‌آن، شورای همکاری خلیج فارس و منطقه اوراسیا متصل شود.

نشست‌های گروه هشت کشور مسلمان در حال توسعه به عنوان یکی از فرصت‌های بالقوه برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود. ایران از طریق این سازوکار بین منطقه‌ای به منطقه شرق آسیا، غرب آفریقا و شمال آفریقا متصل شده است. گروه دی هشت با برخورداری از نیرو کار عظیم، منابع انرژی و موقعیت ممتاز ژئوپولیتیکی می‌تواند بسیاری از معادلات امنیتی و دفاعی را تحت تأثیر قرار دهد. هر چند بسیاری از همکاری‌های این سازمان بین منطقه‌ای در امور مربوط به گردشگری، بانکداری اسلامی، تجارت آزاد و برداشتن موانع

1. Economic Cooperation Organization
2. Mokhtari Hashi

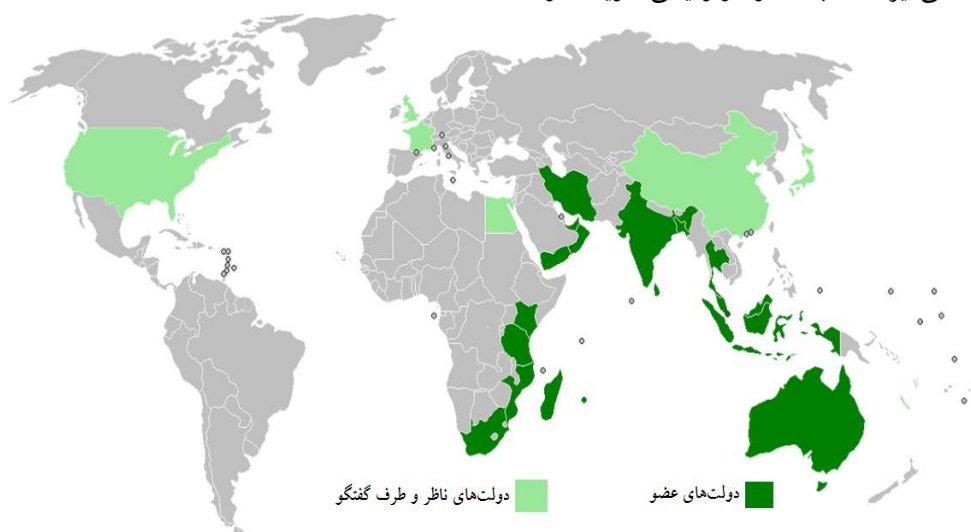
گمرکی است، اما اهداف این سازمان نویدبخش بهره‌گیری از صحیح به منظور تقویت دیپلماسی دفاعی است:

- ۱- توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو؛
  - ۲- تقویت موقعیت کشورهای در حال توسعه در اقتصاد جهانی؛
  - ۳- ایجاد تنوع و موقعیت‌های جدید در روابط بازرگانی؛
  - ۴- تقویت حضور در تصمیم‌سازی در سطح بین‌المللی؛
  - ۵- ارتقای سطح زندگی مردم در کشورهای عضو (پارک فناوری پردیس، ۱۳۸۹: ۵۵).
- اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای حاشیه اقیانوس هند عنوان یکی از سازمان‌های بین‌منطقه‌ای محسوب می‌شود که دارای ۱۹ کشور عضو از سه قاره آسیا، آفریقا و اقیانوسیه است. جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از اعضای دائم این سازوکار بین‌منطقه‌ای محسوب می‌شود. بنابراین در چارچوب بین‌منطقه‌گرایی می‌توان گفت شبکه‌های منطقه‌ای جنوب شرق آفریقا، غرب آسیا، شبه قاره هند، شرق آسیا و استرالیا در این اتحادیه به یکدیگر متصل شده‌اند. این اتحادیه علاوه بر اعضای اصلی دارای طرف‌های گفتگو مانند چین، ژاپن، مصر، انگلستان، فرانسه و آمریکا است. با توجه به اهداف عمده این اتحادیه که شامل آزادسازی تجاری، تقویت همکاری‌های آموزشی، تکنولوژیک و ایجاد تسهیلات تجاری و سرمایه‌گذاری با هدف تقویت روابط تجاری و اقتصادی میان کشورهای عضو می‌شود، می‌توان گفت این شبکه ژئواکونومیکی بین‌منطقه‌ای از ظرفیت‌های بالایی برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران برخوردار است. این اتحادیه تاکنون دارای نشست‌های متنوعی مانند نشست مجمع تجاری، نشست کمیته مقامات ارشد و شورای وزیران، نشست گروه تجارت و سرمایه‌گذاری (به پیشنهاد جمهوری اسلامی ایران) بوده است (ناظمی، ۱۳۸۶: ۶۴-۶۰).

منطقه خلیج فارس برای اقیانوس هند دارای اهمیت بسیار زیادی است. از مجموع ۸ کشور حاشیه خلیج فارس ۴ کشور عراق، کویت، بحرین و قطر از طریق آب‌های بین‌المللی مرتبط هستند. با این وجود که چهار کشور دیگر مانند ایران، عربستان، امارات متحده عربی و عمان از طریق سایر کرانه‌ها با آب‌های بین‌المللی در ارتباط هستند، اما مهم‌ترین پایانه‌های صادراتی و وارداتی هر هشت کشور حاشیه خلیج فارس در سواحل این خلیج قرار دارند (احمدی نوحدانی و کاوندی کاتب، ۱۳۸۸: ۷). بر این اساس باید گفت که اهمیت منطقه ژئوپولیتیک خلیج فارس و جمهوری اسلامی ایران برای منطقه اقیانوس هند بسیار فراوان است. ایران در این مناطق دارای

همپوشانی دیپلماسی دفاعی و بین منطقه‌گرایی؛ کارویژه‌های آن برای جمهوری اسلامی ایران

منافع حیاتی و راهبردی دارد؛ زیرا مهم‌ترین محصول صادراتی ایران یعنی نفت از این مسیر راهبردی عبور می‌کند. در واقع جایگاه راهبردی خلیج فارس و ایران امکان استفاده از این شبکه بین منطقه‌ای ژئواکونومیکی - تأسیسی را می‌دهد تا از این طریق بتوان دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در ابعاد ژئواکونومیکی تقویت شود.

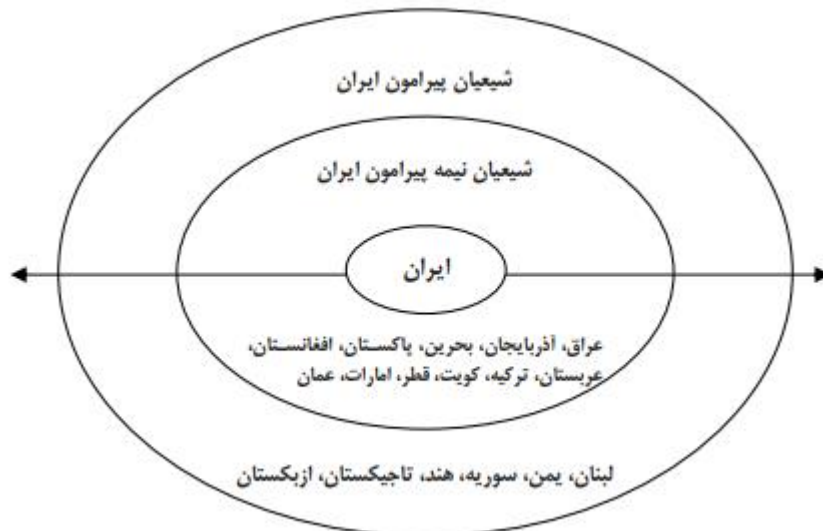

شکل ۳. نقشه اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای حاشیه اقیانوس هند
(منبع: احمدی نوح‌دانی و کاوندی کاتب، ۱۳۸۸: ۱۳)

شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوکالچری

دینامیک‌های هویتی و فرهنگی میان کنش‌گران می‌تواند به شکل‌دهی شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی در ابعاد فرهنگی و هویتی انجامد. در این شبکه‌ها دینامیک‌های هویتی از چگالی بیشتری نسبت به شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی برخوردارند. در این جا اشتراکات هویتی باعث می‌شوند که شبکه‌های منطقه‌ای اقدام به ایجاد شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی در ابعاد ژئوکالچری کنند. جمهوری اسلامی ایران خود را به‌عنوان یک کنش‌گر کانونی در شبکه تمدنی و هویتی اسلامی در نظر می‌گیرد و در جهت گسترش شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوکالچری از ابزارهای مختلفی استفاده می‌کند. شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوکالچری جمهوری اسلامی ایران با عنوان

هلال شیعه بر اساس گفتمان انقلاب اسلامی معین شده است. این شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوکالچری شامل منطقه جنوب غرب آسیا و فراتر از آن نیز می‌شود که برای مثال شامل عربستان، افغانستان، عراق، لبنان، سوریه، بحرین، پاکستان، کویت و یمن می‌شود. در یک نگاه کلی شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوکالچری جمهوری اسلامی ایران بسیار گسترده‌تر است. این شبکه شامل شیعیان ایران، شیعیان پیرامون ایران، شیعیان سایر کشورهای اسلامی و شیعیان پراکنده در سایر نقاط جهان می‌شود (ضرغامی، شوشتری و انصاری‌زاده، ۱۳۹۱: ۲۰۳).

شکل ۴. شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوکالچری ج.ا. ایران
(منبع: ضرغامی و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۰۴)

روابط اقتصادی صرفاً به صورت کمک‌های مالی به صورت یک‌طرفه از سوی کنش‌گر کانونی به سایر اعضای شبکه بین منطقه‌ای گفتمان انقلاب اسلامی برقرار است. علاوه بر این شبکه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران فاقد همگرایی رسمی و سازمانی در ابعاد امنیتی و دفاعی نیز است. به عبارت دیگر هیچ‌گونه پیمان و سازمان بین‌المللی و بین منطقه‌ای به صورت رسمی میان جمهوری اسلامی ایران به عنوان کنش‌گر کانونی و سایر اعضای شبکه تمدنی و هویتی انقلاب اسلامی که به نوعی دربرگیرنده همگرایی اقتصادی، امنیتی و سیاسی باشد، شکل نگرفته است (موسی‌زاده، ۱۳۹۰: ۳۵۳). بنابراین می‌توان گفت شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوکالچری

جمهوری اسلامی ایران در مقایسه با سایر شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوکالچری حول محور گروه‌ها متمرکز است.

تداخل شبکه‌های بین منطقه‌ای و دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران

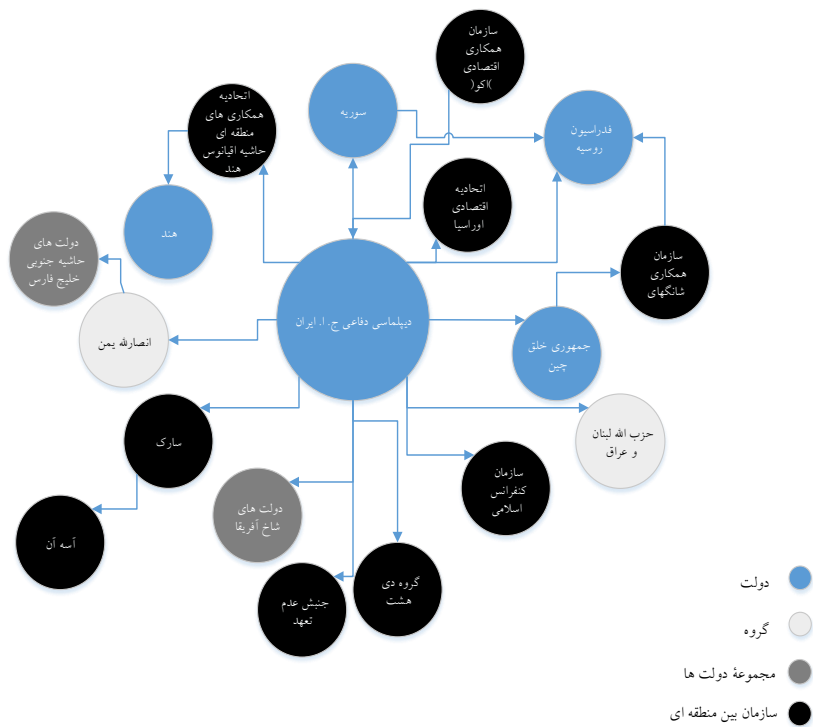
نکته قابل توجه در رابطه با این شبکه‌های بین منطقه‌ای این است که این جداسازی و تفکیک در عالم نظر صورت گرفته است و در شرایط عملیاتی ممکن است که شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی در ابعاد ژئوپولیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری شکل بگیرند و همچنین شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی در ابعاد سه‌گانه به صورت همزمان شکل بگیرند. علاوه بر این ممکن است که بسیاری از شبکه‌های منطقه‌ای در هر یک از ابعاد ژئوپولیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری دارای شبکه‌های بین منطقه‌ای تعاملی و یا تأسیسی باشند. مسئله مربوط به تداخل شبکه‌های بین منطقه‌ای در روابط بین الملل بسیار مهم محسوب می‌شود. در این پژوهش نیز با تمرکز بر دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران تلاش می‌شود تداخل این شبکه‌ها مورد بررسی قرار بگیرند. برای مثال با توجه به اینکه در بخش قبلی پژوهش انواع شبکه‌های بین منطقه‌ای را بر اساس دو شاخص تفکیک کردیم و این شبکه‌های بین منطقه‌ای به شش شبکه بین منطقه‌ای تفکیک شدند و درباره هر یک از این شبکه‌های بین منطقه‌ای و دیپلماسی دفاعی مطالبی بیان شد. در این بخش از پژوهش به جای بررسی جداگانه این شبکه‌های بین منطقه‌ای در دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران، به تداخل این شبکه‌ها در یکدیگر توجه می‌شود و این تداخل شبکه‌ای می‌تواند امکان بهره‌گیری از هم‌افزایی را در دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران بالا ببرد. برای مثال می‌توان گفت که همکاری‌های جمهوری اسلامی ایران با چین در قالب سند بیست و پنج ساله و ابتکار کمربند و جاده به‌عنوان یکی از شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئواکونومیکی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود. حال از سوی دیگر عضویت دائم جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای نوعی شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی - ژئوپولیتیکی برای جمهوری اسلامی ایران فراهم کرده است. تداخل این دو شبکه بین منطقه‌ای در یکدیگر می‌تواند فرصت‌های هم‌افزایی را در دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران بسیار بالا ببرد. منظور از ظرفیت‌ها و فرصت‌های هم‌افزایی در اینجا بهره‌گیری از عوامل و عناصری ماهیتاً متفاوت به منظور دستیابی به سایر عوامل و عناصر است. برای مثال دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران برای افزایش تحرک دیپلماسی دفاعی می‌تواند از عوامل و عناصر موجود در شبکه‌های بین منطقه‌ای

تأسیسی- ژئواکونومیکی به منظور تقویت شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی- ژئوپولیتیکی استفاده کند.

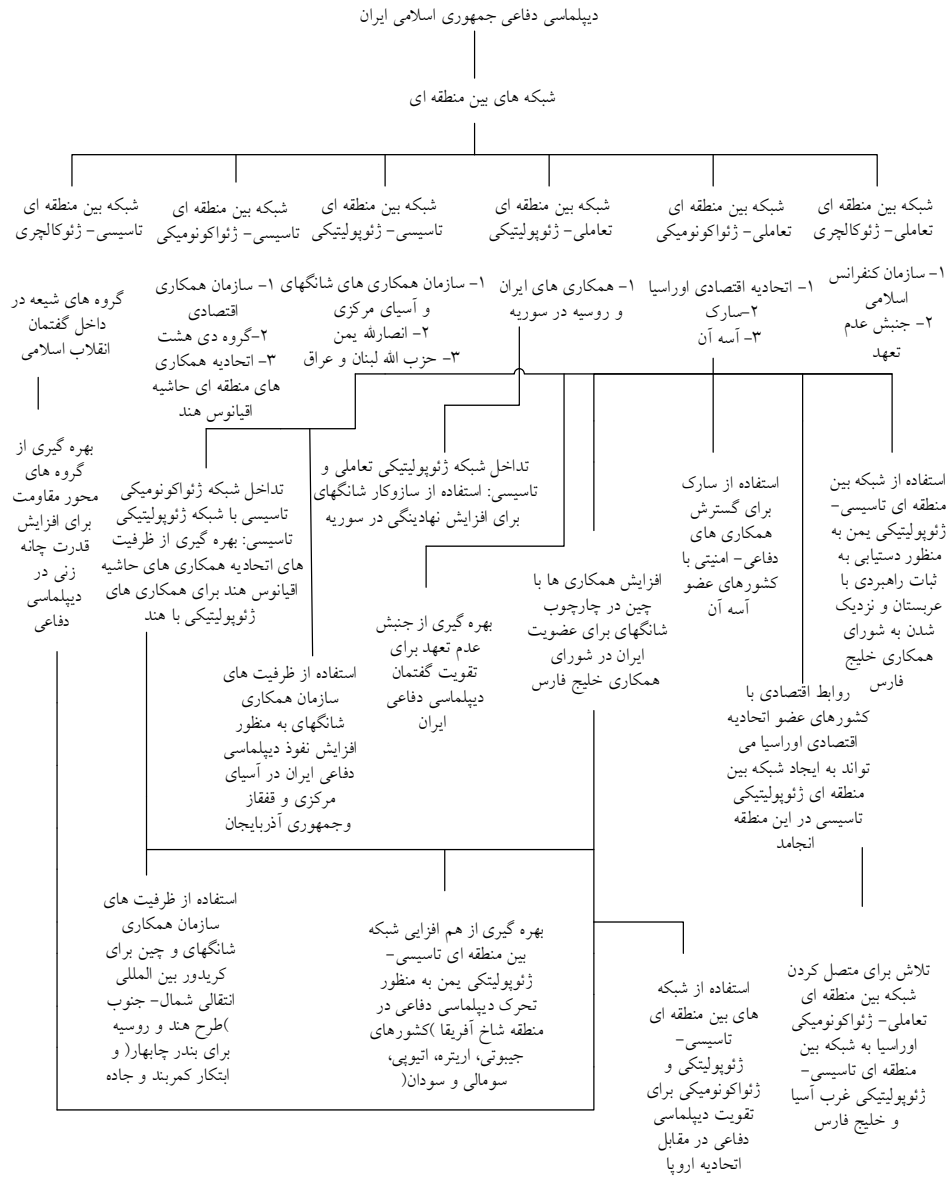
تجزیه و تحلیل

پیشنهادات و مدل کاربردی دیپلماسی دفاعی بین منطقه‌ای ج.ا. ایران

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در این پژوهش، می‌توان گفت که شبکه‌های منطقه‌ای پیرامون جمهوری اسلامی ایران از پتانسیل‌های ژئوپولیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیکی برخوردار هستند. مطابق یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت که شبکه‌های منطقه‌ای شرق آسیا، غرب آسیا، اروپا، اوراسیا و آسیای مرکزی، شاخ آفریقا و شبه قاره هند هر کدام دارای اهمیت‌های ژئوپولیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیکی هستند. از اتصال این شبکه‌های منطقه‌ای به یکدیگر است که می‌توان ادعا کرد شاهد شکل‌گیری نوعی راهبرد بین منطقه‌ای هستیم. در واقع منظور از مدل کاربردی دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران مبتنی بر راهبردهای بین منطقه‌ای این است که جمهوری اسلامی ایران بتواند در امور دفاعی بسیاری از ابعاد اقتصادی، نظامی و فرهنگی را از طریق فضای بین منطقه‌ای به یکدیگر پیوند دهد.

شکل ۵. مدل کاربردی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران

شکل ۶. پتانسیل های دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران

نتیجه‌گیری و پیشنهادات راهبردی

در این پژوهش تلاش شد از فضای راهبردی بین‌منطقه‌گرایی به‌عنوان یکی از بدیل‌های مناسب برای همکاری‌های امنیتی و دفاعی بهره‌گیری شود. امروزه بین‌منطقه‌گرایی فرصت‌های بسیار مهمی برای همکاری‌های امنیتی و دفاعی فراهم کرده است. به این منظور دیپلماسی دفاعی دولت‌ها در سیستم بین‌الملل به‌عنوان یکی از متغیرهای تأثیرپذیر از بین‌منطقه‌گرایی می‌تواند مورد توجه قرار بگیرد. دو مفهوم امنیت و دفاع به یکدیگر پیوسته هستند و بین‌منطقه‌گرایی توانسته است کنش‌گران امنیتی متنوع دولتی را در سیستم بین‌الملل به یکدیگر نزدیک کند. اما به‌نظر می‌رسد که ناظران و راهبردپردازان معاصر به بدیل بین‌منطقه‌گرایی در دیپلماسی دفاعی توجهی نکرده‌اند. اگر امنیت و دفاع تحت تأثیر دیپلماسی دفاعی قرار گرفته است، پس طبیعی است که دیپلماسی دفاعی دولت‌ها به‌عنوان یکی از آوردگاه‌های مهم برای بین‌منطقه‌گرایی محسوب می‌شود. ما در این پژوهش تلاش کردیم ابتدا به مفهوم و چارچوب بین‌منطقه‌گرایی بپردازیم و مرزهای این مفهوم نظری را با سایر مفاهیم متداول در ادبیات روابط بین‌الملل مورد توجه قرار دهیم. پس از این دریافت‌ها به رابطه میان بین‌منطقه‌گرایی، امنیت و کنش‌گران امنیتی در روابط بین‌الملل پرداخته شد. با درک این موضوع که میان متغیر تأثیرگذار بین‌منطقه‌گرایی و متغیر تأثیرپذیر امنیت و دفاع در سیستم بین‌الملل نوعی رابطه علی برقرار است، در این پژوهش به دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و فضای راهبردی بین‌منطقه‌گرایی پرداخته شد. نگارنده معتقد است که با وجود رابطه علی میان بین‌منطقه‌گرایی و امنیت در روابط بین‌الملل، می‌توان به وجود رابطه علی میان بین‌منطقه‌گرایی و دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران نیز اشاره کرد. یک دولت زمانی قادر خواهد بود امنیت و دفاع خود را در سیستم بین‌الملل تامین کند که قادر باشد از ظرفیت‌های هم‌افزای بین‌منطقه‌گرایی در سیستم بین‌الملل استفاده کند. امروزه دیپلماسی دفاعی را نباید صرفاً در تعریف مضیق آن و مراودات تهاد دفاعی یک دولت با سایر ارکان دفاعی دولت‌ها در سیستم بین‌الملل خلاصه کرد. دیپلماسی دفاعی فراتر از امضای معاهدات و قراردادهای دفاعی میان دولت‌های در سیستم بین‌الملل است. امروزه دیپلماسی دفاعی به معنای استفاده از ظرفیت‌های هم‌افزایی در سیستم بین‌الملل با سایر کنش‌گران امنیتی معنا پیدا می‌کند. با توجه به این پژوهش می‌توان ظرفیت‌های بین‌منطقه‌ای میان جمهوری اسلامی ایران با سایر کنش‌گران امنیتی مانند دولت‌ها، گروه‌ها، مجموعه دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی مشاهده کرد. اگرچه بسیاری از این ارتباطات و روابط در ابعاد ژئواکونومیک و ژئوکالچری هستند و ممکن است نهاد دفاعی جمهوری اسلامی ایران با

- سارک و جنبش عدم تعهد و یا سازمان کنفرانس اسلامی به صورت مستقیم ارتباطی نداشته باشد، اما باید به این نکته مهم توجه کرد که تمامی این ابعاد مختلف ژئواکونومیکی، ژئوکالچری و ژئوپولیتیکی می‌توانند در قالب شبکه‌های بین‌منطقه‌ای در سیستم بین‌الملل برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران نقش بسیار مهمی ایفا کنند. برای این مهم پیشنهادهای در ذیل ارائه می‌شود:
- ۱- استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی سازمان‌های بین‌منطقه‌ای به منظور تقویت زیرساخت‌های نهاد دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح؛
  - ۲- ارائه پیشنهاد به دولت‌های عضو سازمان‌های بین‌منطقه‌ای برای همکاری‌های اقتصادی، فرهنگی و نظامی؛
  - ۳- استفاده از رقابت‌های ژئوپولیتیک هند و چین در جنوب ایران به منظور ایجاد تعادل و موازنه همکاری‌های دفاعی و امنیتی؛
  - ۴- استفاده از ظرفیت‌های منطقه شاخ آفریقا برای انعقاد قراردادهای اقتصادی و نظامی؛
  - ۵- بهره‌گیری از شبکه بین‌منطقه‌ای تأسیسی - ژئوپولیتیکی سازمان همکاری شانگهای به منظور افزایش همکاری‌های جمهوری اسلامی ایران با چین و روسیه در منطقه غرب آسیا در جهت مقابله با نفوذ آمریکا؛
  - ۶- استفاده از تداخل شبکه‌های بین‌منطقه‌ای به منظور افزایش تحرکات دفاعی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران؛
  - ۷- بهره‌گیری از شبکه‌های بین‌منطقه‌ای تعاملی و تأسیسی برای مقابله با تهدیدات اروپا و آمریکا در قالب ناتو؛
  - ۸- جمهوری اسلامی ایران از طریق شبکه بین‌منطقه‌ای تأسیسی - ژئوپولیتیکی شانگهای می‌تواند در شورای همکاری خلیج فارس نفوذ کند و دیپلماسی دفاعی خود را با عربستان سعودی در رابطه با مقابله با تروریسم، فرقه‌گرایی و منع اشاعه تسلیحات هسته‌ای عملیاتی کند؛
  - ۹- شبکه بین‌منطقه‌ای تأسیسی - ژئوپولیتیکی یمن فرصتی را برای جمهوری اسلامی ایران ایجاد می‌کند که از مردم مظلوم یمن حمایت کند و از گفت‌وگو صلح‌طلبی به منظور دستیابی به ثبات راهبردی با عربستان و نزدیک شدن به شورای همکاری خلیج فارس استفاده کند؛
  - ۱۰- استفاده از سارک برای گسترش همکاری‌های دفاعی - امنیتی با کشورهای عضو آسه‌آن؛

- ۱۱- افزایش همکاری‌ها با چین در چارچوب شانگهای برای عضویت ایران در شورای همکاری خلیج فارس؛
- ۱۲- بهره‌گیری از جنبش عدم تعهد برای تقویت گفتمان دیپلماسی دفاعی ایران؛
- ۱۳- تداخل شبکه ژئوپولیتیکی تعاملی و تأسیسی: استفاده از سازوکار شانگهای برای افزایش نهادینگی در سوریه؛
- ۱۴- بهره‌گیری از جنبش عدم تعهد برای تقویت گفتمان دیپلماسی دفاعی ایران؛
- ۱۵- استفاده از ظرفیت‌های سازمان همکاری شانگهای به منظور افزایش نفوذ دیپلماسی دفاعی ایران در آسیای مرکزی و قفقاز و جمهوری آذربایجان؛
- ۱۶- تداخل شبکه ژئواکونومیک تأسیسی با شبکه ژئوپولیتیکی تأسیسی: بهره‌گیری از ظرفیت‌های اتحادیه همکاری‌های حاشیه اقیانوس هند برای همکاری‌های ژئوپولیتیکی با هند؛
- ۱۷- بهره‌گیری از گروه‌های محور مقاومت برای افزایش قدرت چانه زنی در دیپلماسی دفاعی؛
- ۱۸- استفاده از ظرفیت‌های سازمان همکاری شانگهای و چین برای کریدور بین‌المللی انتقالی شمال- جنوب (طرح هند و روسیه برای بندر چابهار) و ابتکار کمربند و جاده؛
- ۱۹- بهره‌گیری از هم‌افزایی شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی- ژئوپولیتیکی یمن به منظور تحریک دیپلماسی دفاعی در منطقه شاخ آفریقا (کشورهای جیبوتی، اریتره، اتیوپی، سومالی و سودان). علاوه بر این نفوذ در اتحادیه آفریقا به عنوان یکی از سازمان‌های بین‌المللی نیازمند کمک‌های امنیتی و دفاعی؛
- ۲۰- استفاده از شبکه‌های بین منطقه‌ای تأسیسی- ژئوپولیتیکی و ژئواکونومیک برای تقویت دیپلماسی دفاعی در مقابل اتحادیه اروپا؛
- ۲۱- تلاش برای متصل کردن شبکه بین منطقه‌ای تعاملی- ژئواکونومیک اوراسیا به شبکه بین منطقه‌ای تأسیسی- ژئوپولیتیکی غرب آسیا و خلیج فارس.

فهرست منابع

- احمدی مقدم، اسماعیل و همکاران. (۱۴۰۰). راهبردهای ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا. ایران مبتنی بر نقش عوامل ژئوپولیتیک نظامی یمن، **فصلنامه راهبرد دفاعی**، سال نوزدهم، شماره ۷۳.
- احمدی نوحدانی، سیروس و کاوندی کاتب، ابوالفضل. (۱۳۸۸). خلیج فارس در ژئوپولیتیک اقیانوس هند و اتحادیه همکاری‌های کشورهای حاشیه آن، **همایش بین‌المللی خلیج فارس**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر.
- اسلامی، سعید و تلاوکی مسعود، کاوه. (۱۳۹۲). بررسی تأثیرات متقابل ایران و جنبش عدم تعهد، **فصلنامه مطالعات سیاسی**، سال ششم، شماره ۲۱، ۱۹۲-۱۶۷.
- آبراهامیان، یرواند. (۱۳۹۳). **تاریخ ایران مدرن**. تهران: نشر نی.
- حجازی، سید شهاب الدین. (۱۴۰۰). تحلیل راهبردی موقعیت جمهوری اسلامی ایران در منطقه آسیای مرکزی، **مجله سیاست دفاعی**، سال سی‌ام، شماره ۱۱۶، ۱۸۱-۱۵۱.
- رضائی جعفری، محسن و همکاران. (۱۳۹۵). گفتمان انقلاب اسلامی ایران و الزامات اشاعه ارزش‌های آن در عصر جهانی شدن بر اساس نظریه گفتمان لاکلا و موفه»، **فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی**، دوره ششم، شماره ۲۰، ۱۱۰-۸۵.
- ضرغامی، برزین و همکاران. (۱۳۹۳). ژئوپولیتیک شیعه یا هلال شیعه (مبانی، اهداف و رویکردها)»، **فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی**، شماره ۱، ۲۱۴-۱۹۷.
- عباسی اشلقی، مجید و دامن پاک جامی، مرتضی. (۱۳۹۲). جمهوری اسلامی ایران و سازمان همکاری‌های اکو، بیست سال پس از گسترش این سازمان، **فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز**، شماره ۸۴.
- فیرحی، داود. (۱۳۸۷). **نظام سیاسی و دولت در اسلام**. تهران: انتشارات سمت.
- قادری، سید نعمت‌الله. (۱۳۸۶). سازمان کنفرانس اسلامی؛ فرصت‌ها و چالش‌ها و نقش ایران در آن، **نشریه مطالعات آفریقا**، شماره ۱۶، ۲۵۸-۲۴۳.
- قاسمی، بهزاد. (۱۳۹۷). ژئوپولیتیک محور مقاومت و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان انقلاب اسلامی»، **فصلنامه آفاق امنیت**، سال یازدهم، شماره ۳۸، ۳۳-۵.

گلکاران مقدم، سمیرا. (۱۳۹۴). بررسی امکان برقراری روابط تجاری با کشورهای عضو اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای جنوب آسیا. **بررسی‌های بازرگانی آذر**. شماره ۷۴.

موسی‌زاده، رضا. (۱۳۹۰). **سازمان‌های بین‌المللی**. تهران: نشر میزان.

ناظمی، شاهرخ. (۱۳۸۶). اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای کشورهای حاشیه اقیانوس هند: تقویت همگرایی، **رویدادها و تحلیل‌ها**، شماره ۲۰۹.

نگاهی به توانمندیها و همکاری‌های گروه هشت کشور مسلمان. (دی ۸). **نشریه پارک فناوری پردیس**، سال ۱۳۸۹ - شماره ۲۲.

ویسی، هادی. (۱۴۰۰). اتحادیه اقتصادی اوراسیایی و منطقه‌گرایی ایران، **فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۴، شماره ۱، ۳۷۷-۴۰۰.

Abrahamian, Yarvand. (2014). **A History of Modern Iran**. [in persian], Tehran: Ney Publications.

Ahmadi Moghadam, I.; and et.al. (2021). "Strategies for promoting regional power. Iran Based on the Role of Yemeni Military Geopolitical Factors," **Defense Strategy Quarterly**, Volume 19, Issue 1 - Serial Number 73. Winter 2021 PP. 12s9-151. (doi: 20.1001.1.17351723.1400.19.73.5.6)

Al Qadhi, M. H. (2017). The Iranian role in Yemen and its implications on the regional security. **Arabian Gulf Centre for Iranian Studies**. <https://rasanah-iiis.org/english/wp-content/uploads/sites/2/2017/12/The-Iranian-Role-in-Yemen-and-its-Implications-on-the-Regional-Security-.pdf>.

Aris, S., Snetkov, A., & Wenger, A. (2018). **Inter-organizational Relations in International Security**.

ASEAN. (2021) ASEAN Investment Report 2020–2021 Investing in Industry 4.0. Available At: <https://www.ui.se › 2020 › ui-paper-no.-6-2020.pdf>

Baldino, D., & Carr, A. (2016). Defence diplomacy and the Australian defence force: smokescreen or strategy?. **Australian Journal of International Affairs**, 70(2), 139-158.

Capie, D., & Taylor, B. (2010). The Shangri-La Dialogue and the institutionalization of defence diplomacy in Asia. **The Pacific Review**, 23(3), 359-376.

Drab, L. (2018). Defence diplomacy—an important tool for the implementation of foreign policy and security of the state. **Security and Defence Quarterly**, 20(3), 57-71.

Farihi, Davood. (2008). **The Political System and Government in Islam**. [in persian] Tehran :Samt Publications.

Hänggi, H. (2000). Interregionalism: empirical and theoretical perspectives. St. Gallen, **University of St. Gallen**, 1-14.

Hatami, T., & Amini, A. (2020). Iran and Eurasian Economic Union. **Iranian Review of Foreign Affairs**, 11(31), 247-272.

Katz, D. H. (2020). **Defence Diplomacy: Strategic Engagement and Interstate Conflict**. Routledge.

- Koolaee, E., Zarrinnarges, Y., & Akbari, Z. (2021). Causes of the failure of the state in Syria (2010-2019). **Geopolitics Quarterly**, 16(4), 288-309(doi: 20.1001.1.17354331.1399.16.60.13.5).
- Kumar, S., & Sharma, A. (2015). Regional Cooperation in South Asia-Can Prospects Outweigh Problems?. Discussion Paper). CUTS International. https://cutsctee.org/pdf/Regional_cooperation_in_South_Asia_Can_prospects_overweigh_problems.pdf.
- Mezran, K., & Varvelli, A. (2019). The MENA Region: a great power competition. **Ledizioni-LediPublishing**.
- Mokhtari Hashi, H. (2020). Interstate Rivalries within Regional Organizations Case study: Economic Cooperation Organization (ECO). **Geopolitics Quarterly**, 16(60), 334-350(doi: 20.1001.1.17354331.1399.16.60.15.7).
- Musazadeh, R. (2011). **International Organizations[in persian]** Tehran: Mizan Publication.
- NAM statement -- Charter Committee - the United Nations <https://www.un.org › sixth › 75 › pdfs › statements>
- NAM. (2021). Online Mid-term Ministerial Conference of the Non-Aligned Movement, POLITICAL DECLARATION “Non-Aligned Movement at the center of multilateral efforts in responding global challenges”
- Plank, F. (2015). Mutual Capacity Building. Interregional Security Cooperation of the European Union.
- Pollack, K. M. (2017). Iran in Iraq. Atlantic Council .BRENT SCOWCROFT CENTER ON INTERNATIONAL SECURITY.
- Rüland, J., Hänggi, H., & Roloff, R. (Eds.). (2006). Interregionalism and International Relations: A Stepping Stone to Global Governance?. Routledge.
- Sadri, H. A. (2001). An Islamic perspective on non-alignment: Iranian foreign policy in theory and practice. In *The Zen of International Relations* (pp. 157-174). Palgrave Macmillan, London.
- Soltaninejad, M. (2017). IRAN AND SOUTHEAST ASIA: AN ANALYSIS OF IRAN'S POLICY OF "LOOK TO THE EAST". *International Journal of Asia-Pacific Studies*, 13(1).
- Tazmini, G. (2021). Russian-Iranian Relations: Impact on Persian Gulf Interests. In *Russia's Relations with the GCC and Iran* (pp. 177-203). Palgrave Macmillan, Singapore.
- The United Nations. (2020). Report of the Special Committee on the Charter of the United Nations and on the Strengthening of the Role of the Organization" Available at:

